

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба рисолаи Темиров Хушрӯзҷон Зарифович дар мавзуи “Саҳми Ҷаббор Расулов дар рушди ҳаёти иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии Ҷумҳурии Шуравии Сотсиалистии Тоҷикистон (1961-1982)” барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD)- доктор аз рӯйи ихтисоси 6D020301 - Таърихи ватанӣ (таърихи халқи тоҷик)

Омӯхтани рӯйдодҳои таърихиву фарҳангӣ, зиндагиномаи шахсиятҳои сарсупурдаи миллат ва чехраҳои баргузидаи кишварамон имкон медиҳад, ки решаҳои худро аз гузашта дарёфт намоем, бо онҳо пайванд доштани хешро эҳсос карда, ба хотири номуси ватандорӣ, ном ва корномаҳои онҳоро аз нав зинда гардонем ва ба фарзандони халқи далерамон бо ифтихор дар бораашон харф занем.

Таҳқиқоти мазкур бар пояи назарияи нақши шахсият дар таърих, рушди ҷомеаи сотсиалистӣ асос ёфта, арзёбии саҳми шахсиятҳои сиёсӣ, бахусус роҳбарони ҳизбӣ дар шаклгирии сиёсати иқтисодӣ ва иҷтимоӣ, моделҳои идораи давлатӣ ва таълимоти марксистӣ–ленинӣ сурат гирифтааст. Омӯзиши амиқи адабиёти илмӣ ва таҳлили интиқодии манбаъҳои ватанӣ имкон дод, ки масоили баҳсталаби марбут ба мақоми Ҷаббор Расулов дар низоми сиёсӣву иқтисодии давр равшан гардад.

Мубрамияти мавзуи таҳқиқ, пеш аз ҳама, дар он ифода меёбад, ки Ҷаббор Расулов дар зарфи солҳои 1961–1982 чун сарвари сиёсии ҷумҳурӣ тамоми ақлу заковат, иродаю матонат, қувваю ҷасорати худро барои рушди саноат, кишоварзӣ, энергетика, нақлиёт, маориф, илм, санъат равона сохта, заминаҳои мустаҳкамаи аз ҷумҳурии аграрӣ–индустриалӣ ба ҷумҳурии индустриалӣ–аграрӣ табдил ёфтани Тоҷикистонро гузоштааст.

Арҷгузори ба саҳму хидмати фарзандони фарзонаи миллат, ходимони илму фарҳанг, арбобони сиёсӣву давлатӣ дар меҳвари сиёсати маънавибунёд ва маорифпарваронаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қарор

гирифта, таҳқику омӯзиш ва муайян намудани мақом ва ҷойгоҳи ҷеҳраҳои мунири таърихи миллат аҳаммияти илмӣ, назариявӣ, маърифатӣ, амалӣ ва тарбиявӣ дорад. Ҷаббор Расулов яке аз арбобони шинохтаи сиёсӣ ва давлатӣ ба ҳисоб рафта, ҳаёт ва фаъолияти ӯ қисми таркибӣ ва ҷудонашавандаи таърихи даврони шуравӣ ба ҳисоб меравад. Таҳқику омӯзиши зиндагиномаи Ҷаббор Расулов барои равшанӣ андохтан ба баъзе саҳифаҳои камтаҳқиқшудаи таърихи солҳои 60–80–уми асри XX, ки дар таърихи халқи тоҷик даврони комёбиҳои назаррас ба ҳисоб меравад, кӯмак ва мусоидат хоҳад намуд. Таҷрибаи сарвари сиёсии Ҷаббор Расулов дар даврони соҳибистиклолӣ, ташаккули давлатдорӣ навин ва мустақили тоҷикон, омӯхтани таҷрибаи беҳтарини мактаби сарвари сиёсатмадорони гузашта аҳаммияти муҳими сиёсӣ, назариявӣ ва амалӣ дорад. Ҳаёт ва фаъолияти шахсиятҳои намоёни сиёсӣ, давлатӣ, арбобони илму фарҳанг, зиндагиномаи наҷиби онҳо барои насли имрӯз намунаи ибрат буда, барои таҳкими ҳисси худшиносӣ, ҳудӯгоҳӣ, ватанпарастӣ, ҳофизаи таърихӣ ва ҳувияти миллии мусоидат хоҳад кард.

Муаллифи диссертатсия ба истифода аз маводҳои коркардшудаи бойгонӣ, ҳуҷҷатҳои расмӣ, маълумотҳои оморӣ, мусоҳибаҳои сӯҳбатҳои муаллифи рисола бо шогирдон, ҳамкорон, пайвандон таҳқиқоти илмии мавҷуда кӯшиш намудааст, ки марҳалаҳои асосии фаъолияти Ҷаббор Расуловро ба таври объективона баҳо дода, саҳми ин шахсияти таърихиро дар рушди соҳаҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии Ҷумҳурии Шуравии Сотсиалистии Тоҷикистон (1961–1982) муайян намудааст.

Мубоқиқати диссертатсия ба ихтисосҳо ва самтҳои илм, ки аз рӯи онҳо диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст. Таҳқиқоти пешниҳодгардида таҳти унвони «Саҳми Ҷаббор Расулов дар рушди ҳаёти иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии ҶШСТ (1961–1982)» аз лиҳози мавзӯ, муҳтаво ва ҳадафҳои илмӣ комилан ба замина ва меъёрҳои таҳассуси илмии 6D020301 – Таърихи Ватанӣ (таърихи халқи тоҷик), ки аз ҷониби Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян

гардидааст, мувофиқат мекунад. Ин тадқиқот дар чорчӯбаи талаботи барномаи тахассусӣ роҳандозӣ шуда, самтҳои муҳимми таҳлили равандҳои сиёсӣ иқтисодӣ, иҷтимоӣ фарҳангӣ ва нақши шахсиятро дар таърихи милли дар бар мегирад.

Дарачаи нағзони натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмие, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд. Муаллиф дар пажӯҳиши худ муайян намудааст, ки Ҷаббор Расулов ҳамчун шахсияти муассири таърихӣ дар давраи роҳбарии худ (1961-1982) ба ташаккули низоми устувори идоракунӣ, таҳкими пояҳои сиёсӣ иҷтимоӣ ва рушди ҳамаҷонибаи Тоҷикистон саҳми ҳалкунанда гузоштааст. Дар таҳқиқот нишон дода шудааст, ки Ҷаббор Расулов бо таҷрибаи амалӣ, дониши касбӣ ва ҳислатҳои инсонии ҳокорӣ, масъулиятшиносӣ ва сарфакорӣ мактаби ҳоси сиёсӣ идоракуниро бунёд намудааст. Дар асоси таҳлили маводи бойгонӣ ва хотираҳо муаллиф собит сохтааст, ки усули роҳбарии Ҷаббор Расулов дар муттаҳидсозии кишрҳои ҷомеа ва таъмини суботи сиёсӣ намунаи беназир буд. Таҳқиқ амиқ намуд, ки саҳми Ҷаббор Расулов дар рушди саноат ва татбиқи Барномаи КМИТҶ дар солҳои 1960-1980 ба рушди инфрасохтори энергетикӣ, металлургия, химия ва мошинсозӣ замина гузошта, Тоҷикистонро ба ҷумҳурии индустриалӣ-аграрӣ табдил дод. Бо ташаббуси Ҷаббор Расулов сохтмони НБО-и Норақ, Заводи алюминий, комплекси электрохимии Ёвон ва зиёда аз 300 корхонаи саноатӣ амалӣ гардид, ки ҳаҷми маҳсулоти саноатӣ 4 маротиба афзуд ва ҳиссаи энергетика ба 40,8% расид. Дар асоси маводи бойгонӣ ва оморӣ собит карда шудааст, ки сиёсати аграрии Ҷаббор Расулов ба рушди кишоварзӣ, азхудкунии заминҳои нағз ва обҳои водии Вахш, Дилварзин, Мирзочӯл ва Данғара равона шуда, ба афзоиши истеҳсоли пахта (аз 172,4 ҳазор тонна дар соли 1940 ба 1 миллиону 10,7 ҳазор тонна дар соли 1980) ва ҳосилнокии он (аз 16,2 то 32,8 сентнер ба ҳар гектар) мусоидат намудааст. Тавассути кӯчонидани аҳоли, таъсиси колхозу совхозҳои нағз ва таъмини техника (то соли 1982 – 32 908 трактор, 3 079 комбайн) заминаи рушди деҳот фароҳам оварда шудааст.

Муаллифи диссертатсия Темиров Х.З. дар муқаддимаи рисола масъалаҳои мубрамияти мавзуи таҳқиқот, дараҷаи таҳқиқи мавзуи илмӣ, робитаи таҳқиқот бо барномаҳои ва мавзуҳои илмӣ диққати махсус зоҳир намудааст. Дар тавсифи умумии таҳқиқот бошад ҳадаф ва вазифаҳои асосии таҳқиқот, объект, предмети таҳқиқот, ҷаҳорҷубаи замони таҳқиқот, асосҳои назариявии таҳқиқот, навгонии илмӣ, аҳаммияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот ва ғайраҳоро бо овардани далелҳои мушаххас мавриди таҳқиқ қарор додааст.

Дар қисмати дараҷаи таҳқиқи мавзӯ муаллиф сарчашма, адабиёти илмӣ ва мақолаҳоро марбут ба таҳқиқот ба чор гурӯҳ тақсим кардааст. Ба гурӯҳи якум асарҳои бунёдии таърихи даврони шуравии Тоҷикистон, ба гурӯҳи дуюм қайду хотироти ҳамкорон, ҳамзамонон, дӯстон ва пайвандони Ҷаббор Расулов, ба гурӯҳи сеюм бошад асарҳо, мақолаҳо, нутқу маърузаҳо, мусоҳибаҳои нашршудаи ҳуди Ҷаббор Расулов ва ба гурӯҳи чорум маводҳои матбуоти даврӣро ҳамроҳ намудааст. Таҳлили ҳамҷонибаи маводи илмӣ аз ҷониби муаллифи диссертатсия аз он шаҳодат медиҳад, ки ӯ бо ҳамаи маълумотҳои илмӣ роҷеъ ба таҳқиқот шинос ва дар мавриди хеле мувофиқ дар рисолаи илмӣ истифода намудааст.

Муаллифи диссертатсия таъкид намудааст, ки ҳадафи асосии таҳқиқот аз он иборат аст, ки дар асоси маводҳои бойгонӣ, хотироту ёддошти ҳамзамонон, ҳамкорон, дӯстон, шогирдон, пайвандон, китобу рисолаҳо ва мақолаҳои нашршуда оид ба ҳаёт ва фаъолияти Ҷаббор Расулов ва саҳми ӯ дар рушди иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва фарҳангии Тоҷикистон мавриди таҳқиқу омӯзиш қарор дода шавад.

Боби якуми диссертатсия “Ташаккули Ҷаббор Расулов ҳамчун шахсият ва арбоби давлатию сиёсӣ” ном дошта, дар он масъалаҳои равандҳои ташаккул ва камолоти шахсии Ҷаббор Расулов, ҳамчун яке аз ҷеҳраҳои намоёни сиёсии даврони Шуравӣ бахшида шудааст. Дар он ҷараёни ташаккули афкори сиёсӣ, ҷаҳонбинӣ ва мавқеи иҷтимоии ӯ дар заминаи

муҳити иҷтимоӣ, таълимӣ ва сиёсӣ, ки дар он парвариш ёфтааст, мавриди таҳлили ҳамаҷониба қарор мегирад.

Дар диссертатсия таъкид шудааст, ки дар таҳқиқи шахсияти Ҷаббор Расулов ҳамчун роҳбар, сиёсатмадори сатҳи ҷумҳуриявӣ умуимиттифоқӣ, яке аз бахшҳои калидии таҳлили таърихӣ ба шумор меравад. Дар ин қисмат, зиндагиномаи ӯ ҳамчун падидаи иҷтимоӣ, намунаи ташаккули элитаи сиёсӣ дар шароити низомии тоталитарии шуравӣ арзёбӣ мегардад. Дар зербоби дуюм масъалаи фаъолияти Ҷаббор Расулов чун арбоби намоёни ҳизбӣ ва давлатӣ ва саҳми он дар рушди Тоҷикистони шуравӣ таҳлил шудааст.

Боби дуюми диссертатсия “Рушди хоҷагии халқи ҶШС Тоҷикистон дар солҳои роҳбарии Ҷаббор Расулов” ном дошта, дар он масъалаҳои саҳми Ҷаббор Расулов дар татбиқи Барномаи давлатии Комплекси минтақавӣ истихсолии Тоҷикистони ҷанубӣ ва вазъи хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон дар солҳои роҳбарии Ҷаббор Расулов мавриди таҳқиқ қарор дода шудааст.

«Рушди иҷтимоӣ ва фарҳангии ҶШС Тоҷикистон дар давраи сарвари Ҷаббор Расулов» чунин унвон дорад боби сеюми диссертатсия. Дар он нақши Ҷаббор Расулов дар рушди иҷтимоӣ ва фарҳангии Тоҷикистон дар даврони роҳбарияш бахшида шудааст. Дар он нишон дода мешавад, ки Ҷ. Расулов барои таҳкими маориф, илм ва тарбияи кадрҳо саҳми назаррас гузошта, боиси густариши муассисаҳои таълимӣ ва илмӣ фарҳангӣ гардид. Ҳамзамон, дастгирии соҳаҳои фарҳанг ва санъат боиси болоравии худшиносии миллӣ ва рушди ҳаёти маънавии ҷомеа шуд. Дар зербоби якуми боби сеюм – “Нақши Ҷаббор Расулов дар рушди маориф ва илм дар Тоҷикистони шуравӣ” – таъкид мегардад, ки дар марҳилаи роҳбарии Ҷаббор Расулов (1961-1982) ҳамчун Котиби якуми КМ ҳизби коммунисти Тоҷикистон, маориф ва илм дар Ҷумҳурии Шуравии Сотсиалистии Тоҷикистон ба марҳалаи нави рушд ворид гардиданд. Нақши ӯ дар татбиқи сиёсати давлатӣ дар бахши маориф, ки аз ҷониби маркази шуравӣ таҳия мегардид, на танҳо иҷрои супоришҳо, балки мутобиқсозии воқеиятҳои

ҷумхури бо равандҳои умумиттифоқӣ ва таҳкими заминаҳои миллӣ дар рушди маориф ва илмро фаро мегирифт.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда. Дар қисмати хулосавии диссертатсия муаллиф натиҷаи таҳқику баррасии мавзӯи мазкурро ҷамъбаст намуда, хулосаҳо, бардошт ва андешаҳои худро баён намудааст. Муаллифи рисола ба чунин хулосаи дуруст ва асосӣ омадааст, ки дар давраи роҳбарии Ҷаббор Расулов тамоми соҳаҳои хоҷагии халқӣ мамлакат, аз ҷумла иқтисодиёт, иҷтимоиёт ва фарҳанг рушд намуда, ба дастовардҳои беназир ноил гардидааст. Инчунин муаллифи диссертатсия тавсияҳоро оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо дар ҳафт банд таъкид намудааст.

Дар маҷмӯъ диссертатсияи Темиров Х. З. дар мавзӯи “Саҳми Ҷаббор Расулов дар рушди ҳаёти иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии Ҷумҳурии Шуравии Сотсиалистии Тоҷикистон (1961-1982)” мантиқан ҷамъбастшуда ба ҳисоб рафта, ба талаботҳои КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқат намуда, барои боз ҳам беҳтар шудани дараҷаи илмӣ, мазмун ва муҳтавои он баъзе тавсияҳо пешниҳод мегардад:

1. Дар қисмати “Дараҷаи таҳқиқи мавзӯи илмӣ” муаллифи диссертатсия рисолаву таҳқиқоти илмӣ, маводҳои бойгонӣ, китобҳо, маҷмуаҳо ва мақолаҳои дар матбуоти даврӣ нашршударо ба чор гурӯҳ тақсим намуда, онҳоро мувофиқи арзиш ва аҳаммияти илмиашон таҳлил намудааст. Ба андешаи мо дар диссертатсия муаллиф асарҳои ҳуди Ҷаббор Расуловро ба таври фарохтар истифода менамуд, арзиши диссертатсия боз ҳам меафзуд.

2. Маълумотҳо оид ба раванди азхудкунии заминҳои бекорхобидаи минтақаҳои Тоҷикистон, аз ҷумла Мирзочӯли тоҷик, Дилварзин хеле кам оварда шудааст.

3. Ҳангоми таҳлили рушди соҳаи иҷтимоӣ дар давраи роҳбарии Ҷаббор Расулов баъзе маълумотҳои нопурра ба ҷашм мерасад, ки ҳангоми ислоҳи он аз манфиат дур нест.

4. Дар матни диссертатсия ва автореферат баъзе норасоихои чузъии имлоӣ ва техникӣ ба назар мерасанд.

Тавсияҳои пешниҳод гардида хусусияти принципиалӣ надошта дараҷаи илмӣ ва мазмун ва муҳтавои кори мазкурро коста намегардонад.

Аҳаммияти илмӣ ва амалии натиҷаҳои диссертатсия бо нишон додани тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо. Таҳқиқоти мазкур ғайр аз аҳаммияти назариявӣ, маърифатӣ, донишҳои нав доир ба мавзуи таҳқиқот аҳаммияти амалӣ низ дорад. Мавод, натиҷаву хулосаҳоеро, ки аз таҳқиқу омӯзиши мавзуи мазкур ба даст омаданд, барои навиштани асарҳои ҷамъбасти оид ба таърихи навини Тоҷикистон, китобҳои дарсӣ, васоити ёрирасони таълимӣ, таълифи рисолаҳои илмӣ–оммавӣ аз силсилаи “Рӯзгори одамони наҷиб”, таълими семинарҳои махсус дар байни донишҷӯёни ихтисосҳои таърих, сиёсатшиносӣ, ороиши осорхонаҳои таърихӣ–кишваршиносӣ ва ғайра истифода намудан мумкин аст.

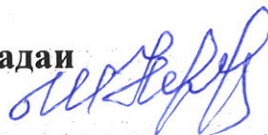
Наشري натиҷаҳои таҳқиқ аз рӯйи мавзуи диссертатсия. Довталаби дараҷаи илмӣ дар доираи мавзуи диссертатсия 7 мақола дар маҷаллаҳои (нашрияҳои) илмӣ тақризшавандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 6 мақола дар маҷмуаҳо ва маводи конфронсҳои ҷумҳуриявӣ ба нашр расонидааст, ки пурра ба талаботи сархати аввали банди 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ (Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267) ҷавобгӯй мебошанд.

Мутобиқати ба расмӣ тарғиб кардани диссертатсия. Дар асоси мулоҳизаҳо, эродҳо ва тавсияву пешниҳодҳои дар боло зикршуда тақриздиханда ба чунин хулоса ва қарор омад, ки диссертатсияи унвонҷӯ Темиров Х.З. дар мавзуи “Саҳми Ҷаббор Расулов дар рушди ҳаёти иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии Ҷумҳурии Шуравии Сотсиалистии Тоҷикистон (1961-1982)” чун таҳқиқоти мустақилона ва аз лиҳози мантиқӣ баанҷомрасида ба шумор рафта, он ба талаботҳо ва меъёрҳои муқаррарнамудаи бандҳои 31, 33, 34, 35, 37 “Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ”, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 (бо тағйиру иловаҳоаш аз 26 июни соли 2024,

№295) тасдиқ гардидааст, мутобиқ ба ҷавобгӯ буда, муаллиф барои дарёфти барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD) - доктор аз рӯйи ихтисоси 6D020301 - Таърихи ватанӣ (таърихи халқи тоҷик) сазовор мебошад.

Муқарризи расмӣ:

номзади илмҳои таърих, дотсент, муовини
ректор оид ба илм, инноватсия
ва робитаҳои байналмилалӣ Донишқадаи
кӯҳию муталлургии Тоҷикистон

Раҳимова Ш.К.

**Имзои номзади илмҳои таърих, дотсент
Ш.К.Раҳимоваро тасдиқ мекунам:**

**Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
Донишқадаи кӯҳию металлургии
Тоҷикистон**

“ 31 ” август соли 2026

Муминова Д.М.

Маълумот барои тамос:

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон,
вилояти Суғд, шаҳри Бӯстон кӯчаи А.Баротов 6
Тел: (+992 3451) 5-01-75, 5-06-34
Донишқадаи кӯҳию муталлургии
Тоҷикистон